

श्रीमद् भागवत का यह सार
भगवद् भक्ति ही आधार

श्रीमद्भागवत रसिक कुटुंब श्रीमद्भागवद्गीता नवमो अध्याय मराठी

पार्थ सारथी ने समझाया धर्म -कर्म का ज्ञान,
मानव जीवन सफल बना ले गीता अमृत मान।

नारायणं(न) नमस्कृत्य, नरं(ञ्) चैव नरोत्तमम्।
देवीं(म्) सरस्वतीं(वँ) व्यासं(न्), ततो जयमुदीरयेत्

अन्तर्यामी नारायण स्वरूप भगवान् श्रीकृष्ण, (उनके नित्य सखा) नरस्वरूप नरश्रेष्ठ अर्जुन, (उनकी लीला प्रकट करनेवाली) भगवती सरस्वती और (उन लीलाओं का संकलन करनेवाले) महर्षि वेदव्यास को नमस्कार करके जय के साधन वेद-पुराणों का पाठ करना चाहिये।

नामसङ्कीर्तनं(यँ) यस्य, सर्वपापप्रणाशनम्।
प्रणामो दुःखशमनस्, तं(न्) नमामि हरिं(म्) परम्

जिन भगवान के नामों का संकीर्तन सारे पापों को सर्वथा नष्ट कर देता है और जिन भगवान के चरणों में आत्मसमर्पण, उनके चरणों में प्रणति सर्वदा के लिए सब प्रकार के दुःखों को शांत कर देती है, उन्हीं परम -तत्त्वस्वरूप श्रीहरि को मैं नमस्कार करता हूँ।

श्रीमद्भागवद्गीतायां(न्)
नवमोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

इदं(न्) तु ते गुह्यतमं(म्), प्रवक्ष्याम्यनसूयवे ।
ज्ञानं(वँ) विज्ञानसहितं(यँ), यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ 1 ॥

श्रीभगवान् म्हणाले, दोषदृष्टिरहित अशा तुला भक्ताला हे अतिशय गोपनीय विज्ञानासहित ज्ञान पुन्हा नीटपणे सांगतो. ते जाणल्याने तू दुःखरूप संसारापासून मुक्त होशील.

राजविद्या राजगुह्यं(म्), पवित्रमिदमुत्तमम्।
प्रत्यक्षावगमं(न्) धर्म्यं(म्), सुसुखं(ङ्) कर्तुमव्ययम् ॥ 2 ॥

हे विज्ञानासहित ज्ञान सर्व विद्यांचा राजा, सर्व गुप्त गोष्टींचा राजा, अतिशय पवित्र, अतिशय उत्तम, प्रत्यक्ष फळ देणारे, धर्मयुक्त, साधन करण्यास फार सोपे आणि अविनाशी आहे.

*श्रद्धाः(फ) पुरुषा, धर्मस्यास्य परन्तप ।

अप्राप्य मां(न) निवर्तन्ते, मृत्युसं(म)सारवर्त्मनि ॥ 3 ॥

हे परंतपा ! या वर सांगितलेल्या धर्मावर श्रद्धा नसलेले पुरुष मला प्राप्त न होता मृत्युरूप संसारचक्रात फिरत राहतात.

मया ततमिदं(म) सर्वं(ज), जगदव्यक्तमूर्तिना ।

मत्स्थानि सर्वभूतानि, न चाहं(न) तेष्ववस्थितः ॥ 4 ॥

जसे पाण्याने बर्फ परिपूर्ण भरलेले असते, तसे मी निराकार परमात्म्याने हे सर्व जग पूर्ण व्यापलेले आहे. तसेच सर्व भूते माझ्यामध्ये संकल्पाच्या आधारावर राहिलेली आहेत. पण वास्तविक मी त्यांच्यामध्ये राहिलेली नाही.

न च मत्स्थानि भूतानि, पश्य मे योगमैश्वरम् ।

भूतभृन्न च भूतस्थो, ममात्मा भूतभावनः ॥ 5 ॥

मी सर्व भूते माझ्या ठिकाणी राहिलेली नाहीत. परंतु माझी ईश्वरी योगशक्ती पहा की, भूतांना उत्पन्न करणारा व त्यांचे धारण-पोषण करणारा असूनही माझा आत्मा वास्तविकपणे भूतांच्या ठिकाणी राहिलेला नाही.

यथाकाशस्थितो नित्यं(वँ), वायुः(स्) सर्वत्रगो महान् ।

तथा सर्वाणि भूतानि, मत्स्थानीत्युपधारय ॥ 6 ॥

जसा आकाशापासून उत्पन्न होऊन सर्वत्र फिरणारा महान् वायू नेहमी आकाशातच राहतो, त्याचप्रमाणे माझ्या संकल्पाने उत्पन्न झाल्यामुळे सर्व भूते माझ्यात राहतात, असे समज.

सर्वभूतानि कौन्तेय, प्रकृतिं(यँ) यान्ति मामिकाम् ।

*कल्पक्षये पुनस्तानि, कल्पादौ विसृजाम्यहम् ॥ 7 ॥

हे अर्जुना ! कल्पाच्या शेवटी सर्व भूते माझ्या प्रकृतीत विलीन होतात आणि कल्पाच्या आरंभी त्यांना मी पुन्हा उत्पन्न करतो.

प्रकृतिं(म) स्वामवष्टभ्य, विसृजामि पुनः(फ) पुनः ।

भूतग्राममिमं(ङ) कृत्स्न-मवशं(म) प्रकृतेर्वशात् ॥ 8 ॥

आपल्या मायेचा अंगीकार करून प्रकृतीच्या ताब्यात असल्यामुळे पराधीन झालेल्या या सर्व भूतसमुदायाला मी वारंवार त्यांच्या कर्मानुसार उत्पन्न करतो.

न च मां(न) तानि कर्माणि, निबध्नन्ति धनञ्जय ।

उदासीनवदासीन-मसंक्तं(न) तेषु कर्मसु ॥ 9 ॥

हे अर्जुना ! त्या कर्मात आसवती नसलेल्या व उदासीनाप्रमाणे असलेल्या मज परमात्म्याला ती कर्मे बंधनकारक होत नाहीत.

मयाध्यक्षेण* प्रकृतिः(स), सूयते सचराचरम् ।

हेतुनानेन कौन्तेय, जगद्विपरिवर्तते ॥ 10 ॥

हे अर्जुना! माझ्या अधिष्ठानामुळे प्रकृती चराचरासह सर्व जग निर्माण करते. याच कारणाने हे संसारचक्र फिरत आहे.

अवजानन्ति मां(म) मूढा, मानुषीं(न) तनुमाश्रितम् ।

परं(म) भावमजानन्तो, मम भूतमहेश्वरम् ॥ 11 ॥

माझ्या परम भावाला' न जाणणारे मूर्ख लोक मनुष्यशरीर धारण करणाऱ्या मला सर्व भूतांच्या महान ईश्वराला तुच्छ समजतात. अर्थात आपल्या योगमायेने जगाच्या उद्धारसाठी मनुष्यरूपात वावरणाऱ्या मला परमेश्वराला सामान्य मनुष्य समजतात.

मोघाशा मोघकर्माणो, मोघज्ञाना विचेतसः ।

राक्षसीमासुरीं(ञ) चैव*, प्रकृतिं(म) मोहिनीं(म) श्रिताः ॥ 12 ॥

ज्यांची आशा व्यर्थ, कर्मे निरर्थक आणि ज्ञान फुकट असे विक्षिप्त चित्त असलेले अज्ञानी लोक राक्षसी, आसुरी आणि मोहिनी प्रकृतीचाच आश्रय करून राहतात.

महात्मानस्तु मां(म) पार्थ, दैवीं(म) प्रकृतिमाश्रिताः ।

भजन्त्यनन्यमनसो, ज्ञात्वा भूतादिमव्ययम् ॥ 13 ॥

परन्तु हे कुन्तीपुत्रा ! दैवी प्रकृतीचा आश्रय घेतलेले महात्मे मला सर्व भूतांचे सनातन कारण आणि अविनाशी अक्षर स्वरूप जाणून अनन्य चित्ताने युक्त होऊन निरंतर भजतात.

सततं(ङ्) कीर्तयन्तो मां(यँ), यतन्तश्च दृढव्रताः ।

नमस्यन्तश्च मां(म) भक्त्या, नित्ययुक्ता उपासते ॥ 14 ॥

ते दृढनिश्चयी भक्त निरंतर माझ्या नामाचे व गुणांचे कीर्तन करीत माझ्या प्राप्तीसाठी प्रयत्न करीत असतात. तसेच वारंवार मला प्रणाम करीत नेहमी माझ्या ध्यानात मग्न होऊन अनन्य प्रेमाने माझी उपासना करतात.

ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये, यजन्तो मामुपासते ।

एकत्वेन पृथक्त्वेन, बहुधा विश्वतोमुखम् ॥ 15 ॥

दुसरे काही ज्ञानयोगी मज निर्गुण-निराकार ब्रह्माची ज्ञानयज्ञाने अभेदभावाने पूजा करीतही माझी उपासना करतात आणि दुसरे काही अनेक रूपांनी असलेल्या मज विराट स्वरूप परमेश्वराची नाना प्रकारांनी उपासना करतात.

अहं(ङ्) क्रतुरहं(यँ) यज्ञः(स), स्वधाहमहमौषधम् ।

मन्त्रोऽहमहमेवाज्य-महमग्निरहं(म्) हुतम् ॥ 16 ॥

श्रौतयज्ञ मी आहे. स्मार्तयज्ञ मी आहे. पितृयज्ञ मी आहे. वनस्पती, अन्न व औषधी मी आहे. मंत्र मी आहे. तूप मी आहे. अग्नी मी आहे आणि हवनाची क्रियाही मीच आहे.

पिताहमस्य जगतो, माता धाता पितामहः ।

वेद्यं(म्) पवित्रमोङ्कार, ऋक्साम यजुरेव च ॥ 17 ॥

या जगाला धारण करणारा व कर्मफल देणारा, आई-वडील, आजोबा, जाणण्याजोगा पवित्र ओंकार, तसेच ऋग्वेद, सामवेद आणि यजुर्वेदही मीच आहे.

गतिर्भर्ता प्रभुः(स) साक्षी, निवासः(श) शरणं(म्) सुहृत् ।

प्रभवः(फ) प्रलयः(स) स्थानं(न), निधानं(म्) बीजमव्ययम् ॥ 18 ॥

प्राप्त होण्याजोगे परमधाम, भरण-पोषण करणारा, सर्वांचा स्वामी, शुभाशुभ पाहणारा, सर्वांचे निवासस्थान, शरण जाण्याजोगा, प्रत्युपकाराची इच्छा न करता हित करणारा, सर्वांच्या उत्पत्ति-प्रलयाचे कारण, स्थितीला आधार, निधान' आणि अविनाशी कारणही मीच आहे.

तपाम्यहमहं(वँ) वर्षं(न), निगृह्णाम्युत्सृजामि च ।

अमृतं(ञ) चैव मृत्युश्च, सदसच्चाहमर्जुन ॥ 19 ॥

मीच सूर्याच्या रूपाने उष्णता देतो, पाणी आकर्षून घेतो व त्याचा वर्षाव करतो. हे अर्जुना ! मीच अमृत आणि मृत्यू आहे आणि सत् व असत्ही मीच आहे.

त्रैविद्या मां(म्) सोमपाः(फ) पूतपापा-

यज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गतिं(म्) प्रार्थयन्ते ।

ते पुण्यमासाद्य सुरेन्द्रलोक-

मश्नन्ति दिव्यान्दिवि देवभोगान् ॥ 20 ॥

तिन्ही वेदांत सांगितलेली सकाम कर्मे करणारे, सोमरस पिणारे, पापमुक्त' लोक माझी यज्ञांनी पूजा करून स्वर्गप्राप्तीची इच्छा करतात. ते पुरुष आपल्या पुण्याईचे फळ असणाऱ्या स्वर्गलोकाला जाऊन स्वर्गात देवांचे भोग भोगतात.

ते तं(म्) भुक्त्वा स्वर्गलोकं(वँ) विशालं(ङ्)

क्षीणे पुण्ये मर्त्यलोकं(वँ) विशन्ति ।

एवं(न) त्रयीधर्ममनुप्रपन्ना

गतागतं(ङ्) कामकामा लभन्ते ॥ 21 ॥

ते त्या विशाल स्वर्गलोकाचा उपभोग घेऊन पुण्याई संपल्यावर मृत्युलोकात येतात. अशा रीतीने स्वर्गप्राप्तीचे साधन असणाऱ्या, तिन्ही वेदांत सांगितलेल्या, सकाम कर्मांचे अनुष्ठान करून भोगांची इच्छा करणारे पुरुष वारंवार ये-जा करीत असतात. अर्थात पुण्याच्या जोरावर स्वर्गात जातात आणि पुण्य संपल्यावर मृत्युलोकात येतात.

अनन्याश्चिन्तयन्तो मां(यँ), ये जनाः(फ़) पर्युपासते ।

तेषां(न) नित्याभियुक्तानां(यँ), योगक्षेमं(वँ) वहाम्यहम् ॥ 22 ॥

जे अनन्य प्रेमी भक्त मज परमेश्वराला निरंतर चिंतन करीत निष्काम भावनेने भजतात, त्या नित्य माझे चिंतन करणाऱ्या माणसांचा योगक्षेम मी स्वतः त्यांना प्राप्त करून देतो.

येऽप्यन्यदेवता भक्ता, यजन्ते श्रद्धयान्विताः ।

तेऽपि मामेव कौन्तेय, यजन्त्यविधिपूर्वकम् ॥ 23 ॥

हे अर्जुना ! जे सकाम भक्त श्रद्धेने दुसऱ्या देवांची पूजा करतात, तेही माझीच पूजा करतात. परंतु त्यांचे ते पूजन अज्ञानपूर्वक असते.

अहं(म) हि सर्वयज्ञानां(म), भोक्ता च प्रभुरेव च ।

न तु मामभिजानन्ति, तत्त्वेनातश्च्यवन्ति ते ॥ 24 ॥

कारण सर्व यज्ञांचा भोक्ता आणि स्वामीही मीच आहे. पण ते मला परमेश्वराला तत्त्वतः जाणत नाहीत; म्हणून पुनर्जन्म घेतात.

यान्ति देवव्रता देवान्-पितृन्यान्ति पितृव्रताः ।

भूतानि यान्ति भूतेज्या, यान्ति मद्याजिनोऽपि माम् ॥ 25 ॥

देवांची पूजा करणारे देवांना मिळतात. पितरांची पूजा करणारे पितरांना जाऊन मिळतात. भूतांची पूजा करणारे भूतांना प्राप्त होतात आणि माझी पूजा करणारे भक्त मला येऊन मिळतात. त्यामुळे माझ्या भक्तांना पुनर्जन्म नाही.

पत्रं(म) पुष्पं(म) फलं(न) तोयं(यँ), यो मे भक्त्या प्रयच्छति ।

तदहं(म) भक्त्युपहत-मश्रामि प्रयतात्मनः ॥ 26 ॥

जो कोणी भक्त मला प्रेमाने पान, फूल, फळ, पाणी इत्यादी अर्पण करतो, त्या शुद्ध बुद्धीच्या निष्काम प्रेमी भक्ताने प्रेमाने अर्पण केलेले ते पान, फूल इत्यादी मी सगुण रूपाने प्रकट होऊन मोठ्या प्रीतीने खातो.

यत्करोषि यदश्रासि, यज्जुहोषि ददासि यत् ।

यत्तपस्यसि कौन्तेय, तत्कुरुष्व मदर्पणम् ॥ 27 ॥

हे अर्जुना! तू जे कर्म करतोस, जे खातोस, जे हवन करतोस, जे दान देतोस आणि जे तप करतोस, ते सर्व मला अर्पण कर.

शुभाशुभफलैरेवं(म), मोक्षसे कर्मबन्धनैः ।

संन्यासयोगयुक्तात्मा, विमुक्तो मामुपैष्यसि ॥ 28 ॥

अशा रीतीने ज्यामध्ये सर्व कर्म मला भगवंताला अर्पण होतात, अशा संन्यासयोगाने युक्त चित्त असलेला तू शुभाशुभफलरूप कर्मबंधनातून मुक्त होशील आणि मला येऊन मिळशील.

समोऽहं(म) सर्वभूतेषु, न मे द्वेष्योऽस्ति न प्रियः ।

ये भजन्ति तु मां(म) भक्त्या, मयि ते तेषु चाप्यहम् ॥ 29 ॥

मी सर्व प्राणिमात्रात समभावाने व्यापून राहिलो आहे. मला ना कोणी अप्रिय ना प्रिय. परंतु जे भक्त मला प्रेमाने भजतात, ते माझ्यात राहतात आणि मीही त्यांच्यात प्रत्यक्ष प्रकट असतो.

अपि चेत्सुदुराचारो, भजते मामनन्यभाक् ।

साधुरेव स मन्तव्यः(स), सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥ 30 ॥

जर एखादा अत्यंत दुर्वर्तनीसुद्धा अनन्यभावाने माझा भक्त होऊन मला भजेल, तर तो सज्जनच समजावा. कारण तो यथार्थ निश्चयी असतो. अर्थात् त्याने ईश्वरभजनासारखे दुसरे काहीही नाही, असा पूर्ण निश्चय केलेला असतो.

क्षिप्रं(म) भवति धर्मात्मा, शंश्वच्छान्तिं(न) निर्गच्छति ।

कौन्तेय प्रतिजानीहि, न मे भक्तः(फ) प्रणश्यति ॥ 31 ॥

तो तत्काळ धर्मात्मा होतो आणि नेहमी टिकणाऱ्या परम शांतीला प्राप्त होतो. हे अर्जुना ! तू हे पक्के सत्य लक्षात ठेव की माझा भक्त नाश पावत नाही.

मां(म) हि पार्थ व्यपाश्रित्य, येऽपि स्युः(फ) पापयोनयः ।

स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रास्- तेऽपि यान्ति परां(ङ्) गतिम् ॥ 32 ॥

हे अर्जुना! स्त्रिया, वैश्य, शूद्र तसेच पापयोनी अर्थात चाण्डालादी कोणीही असो, तेसुद्धा मला शरण आले असता परम गतीलाच प्राप्त होतात.

किं(म) पुनर्ब्राह्मणाः(फ) पुण्या, भक्ता राजर्षयस्तथा ।

अनित्यमसुखं(लँ) लोक- मिमं(म) प्राप्य भजंस्व माम् ॥ 33 ॥

मग पुण्यशील ब्राह्मण तसेच राजर्षी भक्तलोक मला शरण येऊन परम गतीला प्राप्त होतात, हे काय सांगावयास पाहिजे? म्हणून तू सुखरहित व नाशवंत या मनुष्यशरीराला प्राप्त होऊन नेहमी माझेच भजन कर.

मन्मना भव मद्भक्तो, मद्याजी मां(न) नमस्कुरु ।

मामेवैष्यसि युक्तवैव-मात्मानं(म) मत्परायणः ॥ 34 ॥

माझ्यात मन ठेव. माझा भक्त हो. माझी पूजा कर. मला नमस्कार कर. अशारीतीने आत्म्याला माझ्याशी जोडून मत्परायण होऊन तू मलाच प्राप्त होशील.

इति* श्रीमहाभारते भीष्मपर्वणि* श्रीमद्भगवद्गीतापर्वणि*
श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु* ब्रह्मविद्यायां(यँ) योगशास्त्रे श्री कृष्णार्जुनसं(वँ)वादे
राजविद्याराजगुह्ययोगो नाम नवमोऽध्यायः ॥

ॐ पूर्णमदः(फ) पूर्णमिदं(म) पूर्णात्पूर्णमुदच्यते
पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥

ॐ शांतिः(श) शांतिः(श) शांतिः ॥

वह सच्चिदानंदघन परब्रह्म सभी प्रकार से सदा सर्वदा परिपूर्ण है। यह जगत भी उस परमात्मा से पूर्ण ही है, क्योंकि यह पूर्ण उस पूर्ण पुरुषोत्तम से ही उत्पन्न हुआ है। इस प्रकार परब्रह्म की पूर्णता से जगत पूर्ण होने पर भी वह परब्रह्म परिपूर्ण है। उस पूर्ण में से पूर्ण को निकाल देने पर भी वह पूर्ण ही शेष रहता है।